

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

А Дана робота присвячена проблемі оцінки якості письмового перекладу. Проаналізовані підходи до оцінювання якості перекладу та рівня сформованості перекладацької компетенції. Як результат дослідження, автор визначає основні об'єкти контролю, критерії та норми оцінювання студентів.

Ключові слова: якість перекладу, оцінювання перекладу, перекладацька компетенція, стратегічна компетенція.

Вступ. Проблема оцінки якості письмового перекладу по праву вважається однією з найскладніших у перекладознавстві. І хоча багато науковців розглядало це питання (Н.А. Каширіна, В.О. Сдобніков, А.М. Володько, В.А. Єфименко, Л.М. Черноватий, В.А. Татарінов, І.А. Цатурова та багато інших), проте, як показав аналіз теоретичних праць, існує потреба у визначенні критеріїв оцінювання саме стратегічної компетенції майбутніх перекладачів, що і зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є визначення критеріїв оцінювання стратегічної компетенції при формуванні її у майбутніх перекладачів. **Завдання дослідження** – проаналізувати наукові праці, присвячені проблемі оцінювання якості перекладу, формуванню стратегічної компетенції, і визначити критерії, об'єкти контролю та норми оцінювання студентів-перекладачів.

Для вирішення цих завдань автор використовує теоретичний метод дослідження, а саме: критичний аналіз наукової літератури з методики навчання іноземних мов і перекладу, узагальнення теорії та досвіду навчання перекладу у вищій школі з метою виявлення теоретичних передумов формування стратегічної компетенції майбутніх перекладачів.

Виклад основного матеріалу. Загальновизнано, що при розробленні критеріїв визначення якості перекладу насамперед повинні враховуватися його повнота, адекватність і відповідність прагматичній спрямованості вихідного тексту [1, с. 5; 11, с. 314–316].

В.О. Сдобніков визначає дві складові якості перекладу: адекватність, яка полягає у відтворенні в перекладі функції вихідного повідомлення, та еквівалентність, що передбачає максимальну лінгвістичну близькість текстів оригіналу і перекладу [7, с. 209].

Н.А. Каширіна якість перекладу вбачає в таких чинниках: збереження в перекладі функціональної доміанти оригіналу (комунікативна рівноцінність перекладу та оригіналу); мінімальність, умотивованість і принципова обмеженість перекладацьких трансформацій (відсутність у тексті перекладу як буквалізмів, так і вольностей); відсутність у перекладі функціонально-змістових, функціонально-нормативних і культурологічних помилок [3].

О.П. Кузяєва пропонує оцінювати текст перекладу на

двох рівнях: мікрорівні та макрорівні. Критеріями комунікативної еквівалентності перекладу речень на *мікрорівні* дослідниця вважає відсутність мовних помилок при перекладі, зокрема: відсутність спотворень (неправильних перекладацьких відповідей, що спотворюють зміст інформації); відсутність неточностей (перекладацьких відповідей, які не викривляють зміст повідомлення, однак не є оптимальними в певній ситуації); відсутність опущення (неперекладених важливих блоків інформації); відсутність стилістичних помилок; відсутність порушень норми сполучуваності слів у мові перекладу; відсутність граматичних помилок (помилки при передачі граматичних значень і категорій, а також помилок при оформленні синтаксичної структури висловлювання); відсутність орфографічних помилок; відсутність пунктуаційних помилок [4, с. 82–83].

Критерієм комунікативної еквівалентності перекладу на *макрорівні* О.П. Кузяєва вважає передачу при перекладі комунікативних аспектів висловлювання, зокрема: функції висловлювання; способу опису ситуації (мовних характеристик персонажів, ступеня формальності ситуації спілкування, адекватності мовних засобів комунікативної ситуації); адаптацію соціокультурних елементів до змісту висловлювання [4, с. 82–83].

М.С. Переверткіна наголошує на потребі оцінювати вміння в мовному оформленні тексту та уміння передавати зміст тексту. Мовне оформлення тексту перекладу аналізувалося за двома напрямками: 1) правильність мовного оформлення (кількість мовних неточностей, допущених при перекладі); 2) мовна еквівалентність (кількість інформаційних одиниць тексту, при перекладі яких не було дотримано еквівалентності) [6].

Змістовий аспект оцінювався за кількістю перекладених мінімальних інформативних одиниць тексту. При аналізі текстів перекладу беруться до уваги: 1) відсоток неправильно перекладених інформативних одиниць тексту; 2) кількість неточностей, допущених при передачі смислового змісту тексту; 3) кількість дослівно перекладених інформативних одиниць тексту; 4) ідіоматичність (кількість неточностей у передачі ідіом); 5) відповідність тексту перекладу меті тексту оригіналу; 6) відповідність тексту перекладу жанрово-стилістичним особливостям тексту оригіналу [6].

Т.І. Кавицька виділила три підходи до педагогічного

оцінювання в процесі навчання письмового перекладу: 1) оцінювання якості перекладених текстів на основі аналізу помилок; 2) оцінювання рівня перекладацьких навичок і вмінь на основі якості перекладеного тексту; 3) оцінювання рівня перекладацької компетентності шляхом оцінювання її складових [2].

Т.І. Кавицька вважає, що в поле зору при оцінці рівня сформованості перекладацької компетенції мають потрапляти наступні аспекти: 1) знання про текст і процес перекладу іноземною мовою (знання теорії перекладу, знання теорії дискурсу і тексту); 2) навички та вміння відтворення текстових характеристик тексту оригіналу в процесі письмового перекладу англійською мовою: а) відтворення макроструктури (композиційної структури, жанрового формату, змістовної цілісності і повноти), б) відтворення мікроструктури (когерентності та когезії тексту оригіналу в тексті перекладу), в) відтворення особливостей жанрового мовного оформлення (лексичні, граматичні, стилістичні відповідності), помилки, допущені в цих відповідностях, призводять до порушень лексичної чи граматичної сполучуваності слів у тексті перекладу; порушень узусу, що призводить до жанрово-стилістичних невідповідностей; порушень, обумовлених орфографічними та граматичними помилками); 3) оцінка когнітивно-пошукової діяльності в процесі перекладацького текстотворення, зокрема, здатність використовувати зовнішні ресурси (двомовні словники, як зразок – подібні тексти, консультації експертів) [2].

М. Куніловська виділяє індустріальний та академічний підходи до оцінювання якості перекладу тексту. Згідно з *«індустріальним» підходом*, об'єктом оцінки виступає текст перекладу як продукт (або послуга) на ринку. Параметрами оцінки є сенс (смісл), переклад термінів, урахування стилю (відповідність тексту перекладу прийнятим у культурі-реципієнті конвенціям), мовна грамотність, вдале/невдале висловлення, формальна повнота й оформлення перекладу (якість редагування) [5].

«Академічний» підхід передбачає оцінку якості ступеня сформованості тих чи інших компетенцій, найважливішою з яких виявляється забезпечення прагматичної прийнятності перекладу. При академічному підході в поле зору потрапляють такі чинники: смісл тексту, мовне оформлення, вдалі перекладацькі рішення. Врахування прагматики ситуації перекладу, збереження комунікативно-функціональних властивостей тексту окремо не відображається, оскільки, ймовірно, цей потенціал закладений у смисловому компоненті [5].

До *смакових помилок* відносять спотворення, неточності, неясності, невмотивовані доповнення, відсутність урахування відмінностей в екстралінгвістичних ситуаціях, неперекладені одиниці, що підлягають перекладу, пропуск релевантної інформації, «фальшиві друзі перекладача», порушення загальної, наочної, текстової логіки, відсутність урахування імплікацій, неадекватно перекладені одиниці мір, спотворення авторської інтенції (оцінки), вільність, буквалізм, невдале формулювання, наявність декількох варіантів перекладу, непотрібні коментарі перекладача [5; 8].

До *мовних помилок* належать: лексичні помилки (сполучуваність, тавтологія, пароніми, помилки в перекладі власних імен, термінологічні помилки, не узусальність); граматичні помилки (неправильне узгодження, керування, неправильна морфологічна форма слова); синтаксичні помилки (порядок слів, неправильна передача

причинно-наслідкового зв'язку, пропуск предиката або його частини, неправильна організація темо-рема-тичного членування); стилістичні помилки (стилістична неоднорідність, тобто змішання стилів), недоречне використання діалектів і варіантів мови перекладу, порушення конвенцій для даного типу тексту (узусу), відсутність урахування конотативних значень вихідних одиниць, помилки при перекладі фігур мови); орфографічні, пунктуаційні помилки та помилки оформлення (верстка тексту) [5; 8].

А. Хуртадо визначає чинниками якості перекладу вважає критерій правильності інтерпретації вихідного тексту і виділяє три групи помилок: 1) неправильні інтерпретації змісту, які негативно позначаються на розумінні вихідного тексту: спотворення смислу, смислова помилка, відсутність смислу, додавання, опущення, невирішені проблеми екстралінгвістичних референцій, втрата значення, невідповідний варіант мови (стиль, діалект); 2) неправильні інтерпретації, що негативно позначаються на процесі вираження змісту мовою перекладу. Вони поділяються на п'ять категорій: правопис, граматика, лексичні одиниці, текст і стиль; 3) неадекватні інтерпретації, що негативно відбиваються на передачі головної чи другорядних функцій вихідного тексту [9; 10].

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі оцінювання якості перекладу дав можливість визначити, що при оцінюванні необхідно брати до уваги три аспекти – мовний, змістовий і комунікативно-прагматичний. Користуючись напрацюваннями в галузі оцінювання якості перекладу, а також беручи до уваги складові стратегічної компетенції, спробуємо визначити основні об'єкти контролю, критерії та норми оцінювання студентів.

Об'єкт контролю – перекладацькі знання (знання теорії перекладу, знання теорії дискурсу і тексту): жанрову диференціацію текстів; про структурні та стилістичні особливості текстів різних жанрів і піджанрів у мові перекладу та мові оригіналу; про мовні засоби, притаманні текстам оригіналу, та їхні відповідники, які використовуються у текстах такого ж жанру мови перекладу; про функціональні доміанти та субдомінанти текстів різних жанрів; про глобальні та локальні перекладацькі стратегії; про послідовність дій у реалізації стратегій перекладу; про поняття та типи еквівалентності: повна, часткова, варіативна, контекстуальна; денотативна, конотативна, текстуально-нормативна, прагматична, формальна тощо; про способи трансформації при перекладі; про етикетні норми ділового спілкування. *Критерії оцінки*: правильність, точність, повнота володіння теоретичними знаннями, швидкість оперування, самостійність виконання завдань, аргументованість.

Об'єкт контролю – інтерпретаційно-аналітичні вміння: вміння інтерпретувати зміст і смісл вихідного тексту: визначати його ідею, авторські інтенції, оцінно-емоційну інформацію, підтекстову інформацію; визначати жанр і стиль тексту, жанрово-структурні та стилістичні особливості; визначати функціональну доміанту та субдомінанти тексту оригіналу; визначати особливості комунікативних стратегій вихідного тексту; розпізнавати мовні тактики, що реалізують комунікативні стратегії вихідного тексту; виділяти засоби забезпечення когерентності вихідного тексту; визначати межі мікротем і макротем вихідного тексту. *Критерії оцінки*: правильність, самостійність і швидкість визначення змісту і смислу вихідного тексту, жанру і стилю тексту, функціо-

нальної домінанти та субдомінант; правильність, повнота й самостійність визначення жанрово-структурних і стилістичних особливостей, комунікативних стратегій, мовних тактик, засобів когерентності, меж мікротем і макротем вихідного тексту.

Об'єкт контролю – вміння планування перекладу: вміння добирати глобальні та локальні стратегії перекладу; прогнозувати ступінь повноти та точності інваріанта перекладу, тобто ступінь еквівалентності тексту перекладу тексту оригіналу; виявляти труднощі перекладу (змістові, лексико-семантичні, граматичні та синтаксичні) та визначати способи їхнього подолання. **Критерії оцінки:** правильність, самостійність і швидкість у добиранні глобальних і локальних стратегій перекладу (зокрема, адекватне використання мовних засобів, ідіом, відповідність узусу), у визначенні труднощів перекладу та способів їхнього подолання; повнота прогнозованого інваріанта перекладу.

Об'єкт контролю – власне перекладацькі вміння: вміння впроваджувати глобальні та локальні стратегії у процесі перекладу; створювати текст перекладу з дотриманням жанрово-структурних і стилістичних особливостей, функціональної домінанти та субдомінант, ідеї, авторських інтенцій; коректно вибудовувати комунікативні стратегії у тексті перекладу; коректно передавати мовні тактики засобами мови перекладу; долати змістові, лексико-семантичні, граматичні та синтаксичні труднощі перекладу; реалізовувати засоби забезпечення когерентності в тексті перекладу; відтворювати в тексті перекладу мікротеми та макротем. **Критерії оцінки:** точність і самостійність відтворення комунікативної цілі, локальних і глобальних стратегій, мовних тактик, жанрово-структурних і стилістичних особливостей, функціональної домінанти та субдомінант, мікротем і макротем у тексті перекладу; цілісність і повнота змісту тексту перекладу; точність відтворення лексико-семантичних, ідіоматичних, граматичних, синтаксичних одиниць; правильність і точність відтворення когерентності та когезії тексту оригіналу в тексті перекладу), відповідність узусу; вмотивованість змістових відхилень від тексту оригіналу; дотримання екстралінгвальних чинників.

Уміння контролю й коригування: редагувати текст перекладу та встановлювати ступінь адекватності перекладу. **Критерії оцінки:** самостійність, точність, правильність у редагуванні тексту перекладу.

Норми оцінки: Оцінювання перекладацьких знань, навичок і вмінь визначає рівень перекладацької компетенції.

Висновки. Розроблені об'єкти контролю та критерії оцінки рівня сформованості стратегічної компетенції в перекладі. Для оцінки знань теорії перекладу, теорії

дискурсу і тексту визначені такі критерії: правильність, точність, повнота володіння інформацією, швидкість оперування знаннями, самостійність застосування знань, аргументованість. Для оцінки умінь інтерпретувати зміст і смисл вихідного текст визначені критерії правильності, самостійності і швидкості визначення змісту, смислу, жанру, стилю, функціональної домінанти та субдомінант вихідного тексту; правильності, повноти й самостійності визначення жанрово-структурних і стилістичних особливостей, комунікативних стратегій, мовних тактик, засобів когерентності. Для оцінки вмінь планування перекладацьких дій і прогнозування інваріанту тексту перекладу визначені наступні критерії: правильність, самостійність і швидкість у добиранні глобальних і локальних стратегій перекладу, у визначенні труднощів перекладу та способів їхнього подолання; повнота прогнозованого інваріанта перекладу. Оцінка власне перекладацьких умінь, визначені критерії: точність, самостійність, повнота перекладу, цілісність тексту перекладу, відповідність узусу, правильність відтворення когерентності та когезії, вмотивованість відхилень, дотримання екстралінгвальних характеристик у тексті перекладу. Критеріями оцінки вмінь контролю й коригування тексту перекладу є самостійність, точність, правильність у редагуванні тексту перекладу.

Перспективою для подальших досліджень вважаємо розроблення та впровадження в навчальний процес технологій навчання стратегій перекладу текстів різних стилів і жанрів.

Список використаних джерел

1. Буаджи, Д.М. Новый взгляд на классификацию переводческих ошибок / Д.М. Буаджи, В.В. Гусев, В.К. Ланчиков, Д.В. Псурецов. – Москва: ВЦП, 2009. – 120 с.
2. Кавицкая, Т.И. Оценивание уровня сформированности текстообразующей компетенции в письменном переводе на иностранный язык [Электронный ресурс] // The Emissia. Offline Letters: Электронное научное издание (научно-педагогический интернет-журнал). – 2014 (Июнь). – Режим доступа : <http://www.emissia.org/offline/2014/2219.htm>
3. Каширина, Н.А. Обучение переводческому анализу текста в курсе «Практикум по культуре речевого общения» (Английский язык, языковой вуз): дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Наталья Алексеевна Каширина. – Таганрог, 2005. – 211 с.
4. Кузнецова, О.П. Методика обучения студентов языкового вуза коммуникативно-эквивалентному письменному переводу: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ольга Павловна Кузнецова. – Нижний Новгород, 2014. – 182 с.
5. Куниловская, М.А. В поисках классификации переводческих ошибок для создания разметки в учебном параллельном корпусе Russian Learner Translator Corpus: Материалы к докладу на Международной переводческой конференции Translation Forum Russia. – 2012 (Казань, 30 сентября 2012).
6. Перевёрткина, М.С. Методика обучения переводу английских фразовых глаголов студентов переводческого отделения: 3-5 курсы : дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Марина Сергеевна Перевёрткина. – Санкт-Петербург, 2010. – 256 с.
7. Слобников, В.В. Теория перевода. – Москва : АСТ: Восток-Запад: Владимир: БКТ, 2008. – 448 с.
8. Pym, A. Translation error analysis and the interface with language teaching / A.Pym // The Teaching of Translation, Ed. Cay Dollerup & Anne Loddegaard. – Amsterdam: John Benjamins, 1992. – P. 279–288.
9. Hurtado A. Building Three Measuring Instruments of Translation Competence Acquisition / A. Hurtado // Meta: Translators' journal, 2002. – Vol. 47. – No 3. – P. 375–402.
10. Hurtado, A. La didáctica de la traducción. Evolución y estado actual / A. Hurtado // Perspectivas de la Traducción, Universidad de Valladolid. – 1995. – P. 49–74.
11. Waddington, C. Different Methods of Evaluating Student Translations: the Question of Validity / C.Waddington. – 2001. – 46 (2). – P. 312–325.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції : 27.03.2015

Михайленко О.А. Критерии оценивания стратегической компетенции будущих переводчиков.

А Данная работа посвящена проблеме оценки качества письменного перевода. Проанализированы подходы к оценке качества перевода и уровня сформированности переводческой компетенции. Как результат исследования, автор определяет основные объекты контроля, критерии и нормы оценки студентов.

Ключевые слова: качество перевода; оценивание перевода; переводческая компетенция, стратегическая компетенция.

Mykhailenko O. A. The Criteria for Assessing the Strategic Competence of the Future Translators.

С This work is devoted to the problem of assessing the quality of translation. The approaches to the evaluation of translation quality and the level of translation competence were made. As a result of research, the author defines the objects of verification criteria and standards of evaluation of students.

Key words: quality of translation; evaluation of translation; translation competence, strategic competence.